

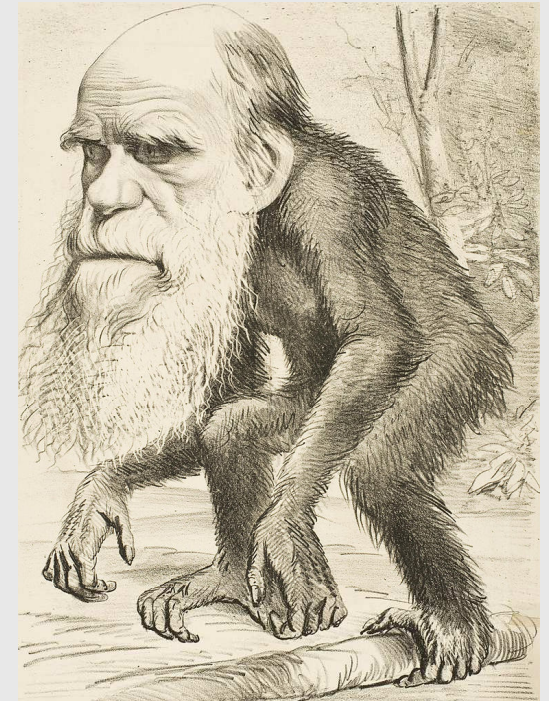

BIOLOGICKÉ A PSYCHOLOGICKÉ PŘESAHY DO ETIKY

Slavomír Lesňák, DE2, 2020

Charles Darwin (1809-1882)

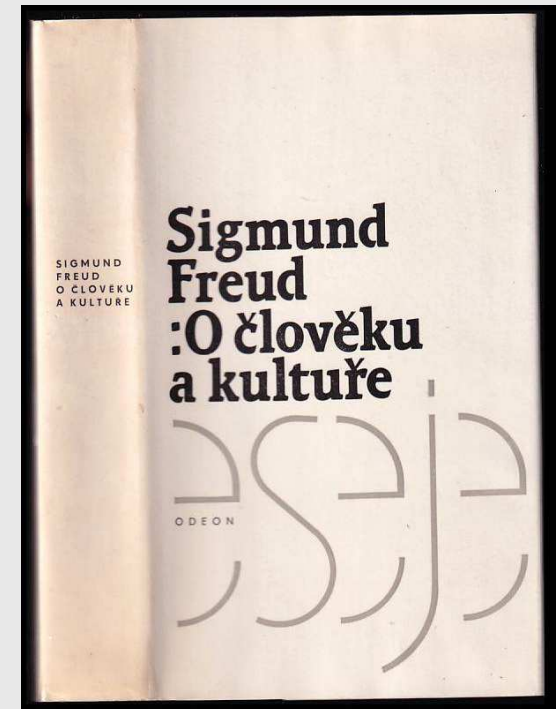
- Dle vlastních slov: normální hoch podprůměrného nadání
- Zkoušel medicínu, vystudoval teologii, vynikl v biologii: v té době přírodovědci často teology
- Náhodou na průzkumnou loď na 2 letou expedici (nakonec 5 let): údiv/Galapágy
- Teorie přírodního výběru a adaptace na prostředí (přežije ten, kdo se nejlépe přizpůsobí)
- 1859: O vzniku druhů přírodním výběrem neboli uchováním prospěšných plemen v boji o život – přečetla i královna Viktorie
- Nejdříve o teorii nejistý, potom dopis od přírodovědce Alfreda Russela Wallace o podobných závěrech (1858, spor o prvenství)
- Všechny živé organismy se vyvinuly z jednodušších živých forem
- 1871: O původu člověka: morálka se objeví, když: sociální instinkt (i u zvířat), inteligence, civilizace
- (rozmanité) morální zvyklosti ve světě založeny – na jediné lidské přirozenosti

Sigmund Šlomo Freud 1856-1939

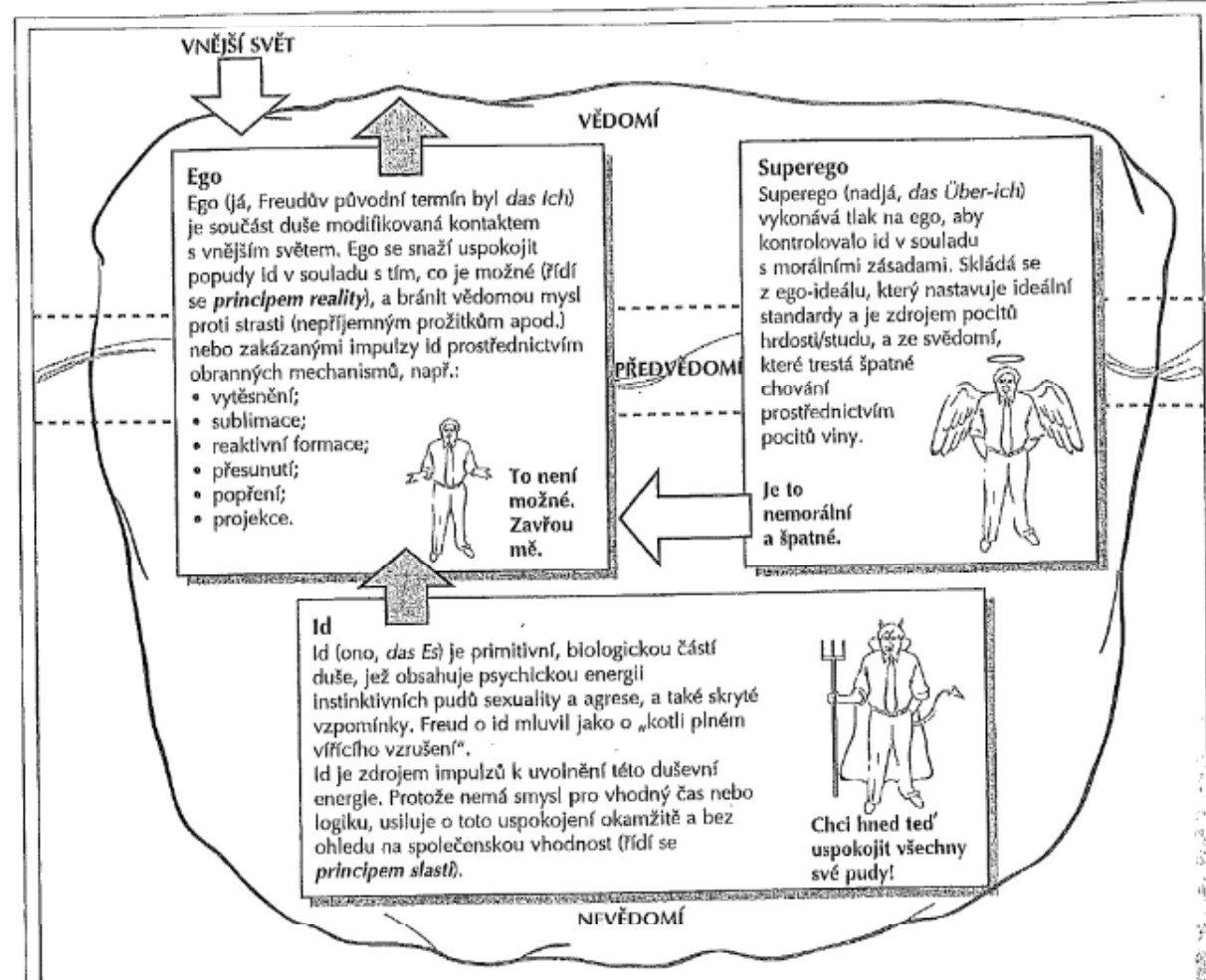

<https://www.pngegg.com/en/png-evswi>

13. 11. 2024

Freudova psychoanalytická teorie osobnosti

13. 11. 2024

Morálka a zdraví

- Zdraví kvůli morálce ohroženo (ústupky a oběť pro společnost)
- Lidé se musí snažit být stále něčím lepším - frustrace, nervová onemocnění
- Morálka špatná - když člověku brání být zdravým a šťastným

FREUD, S. „Kulturní sexuální morálka a moderní nervozita“, in: O člověku a kultuře. Odeon, 1990.

<https://cca1103lumofrog.wordpress.com/2011/08/19/cca1103-tutorial-week-3/>

Henri Bergson

◦ 1859-1941

<https://dialektika.org/en/2010/06/19/how-henri-bergson-makes-vitalism-work/>

13. 11. 2024

Dílo a život

- *Hmota a paměť (1896)*
- *Smích (1899)*
- *Tvořivý vývoj (1907)*
- *Dva zdroje morálky a náboženství (1932)*
- *Myšlení a pohyb (1934)*
- 1927 Nobelova cena za lit.
- Téměř konvertoval na katolicismus (žid. pôvodu)
- Móda navštěvovat jeho přednášky

O dvojí mravnosti, Etická knihovna, Český rozhlas Vltava (15 min)

13. 11. 2024

- Představitel intuitivismu (označovaný také antiintelektualistickým intuitivismem) a filozofie života
- protiklad scientistických koncepcí - např. pozitivismu, materialismu, avšak ne k idealismu a racionalismu).
- Hlavní myšlenka filozofie života – pojem životního rozmachu, energie, síly (elán vital) – překonání mechanicismu, kauzálního determinismu a materialismu

Trvání (dureé) – vnitřek bytí

- Čas, který dokážeme psychologicky prožívat,
- Vlastní všemu životu, nesen životním elánem
- Život je proud - nepřetržitá změna
- **Pro dění je charakteristické neustálé vznikání a tvůrčí vývoj**
- Postihnout tyto projevy je rozumem (abstraktními pojmy) a vědou (matem.-přírodovědecký) nemožné
- pouze intuicí - neanalyzuje, postihuje skutečnost v její autentičnosti

- **Prostor je, čas - bytí není, ale stává se** díky tvůrčímu vývoji – podoba s existencialisty
- Platí to i pro morálku a náboženství

Trvání, neustálý proces

<https://medium.com/nautilus-magazine/this-philosopher-helped-ensure-there-was-no-nobel-for-relativity-add50d05d4de>

13. 11. 2024

Lidské činy

- Jsou „zvnějšťené“ činy vědomí
- výrazem naší svobody, tvořivosti a osobnosti

- Já – vnitřní a vnější
- **Vnější:** povrchní, sociální já
- – hlavně pro druhé;
- **Vnitřní:** fundamentální, hluboké já (život pro sebe)

- Většinou žijeme vnějším způsobem života - jednáme jako vědomé automaty (neautentická existence) (opět existenc.)

Dobrý čin

- je takový, který vykonáme svobodně z vnitřních pohnutek (vnitřní já)

Znamená:

- nepředpokladatelnost, neobrátitelnost, nezvratitelnost, neautomaticnost, nemechaničnost

Tvůrčí čin

- Nemůžeme uchopit intelektem, pouze intuicí
- intelekt ho nedokáže vysvětlit

Intuice přesahuje rozum

- Intelekt Bergson neodmítá úplně
 - Je potřebný pro přežití individuálního a rodového života
 - Vyrábí například neorganické nástroje - homo faber (ne sapiens)

 - Intelekt tedy vázán na umělé a neorganické;
 - intuice na živé a tvůrčí, tím čím je život

 - Intuice tedy přesahuje rozum
 - proto jím nemůže být ani pochopena
 - proto ani jeho prostředky nestačí
- Intuice - využívá metafory, obrazy, mystické vize a pod. (moudrost indiánů; umění apod.)
 - Mimoracionálními prostředky se umím zmocnit svobody a životního elánu

Dva prameny morálky a náboženství

- Společnost vzešla z přírody
- je jejím pokračováním, jejího vývoje,
- nepokračovala v rozvoji instinktů (sociální hmyz)
- šla cestou rozvoje intelektu
- cesta intelektem na jedné straně člověka individualizuje
- osvobozuje ho od celku
- dovoluje mu rozvinout a uvědomit si své já
- na druhé straně je intelekt „vypočítavý“, resp. egoistický,
- ohrožuje společenský organismus, rozkládá
- rozkládacím silám - brání dva nástroje – morálka a náboženství

Jak se stáváme morálními?

- Morální závaznost začíná naší schopností podřídít se
 - **zvykům** (např. poslouchat) - **autoritám** (rodičům, učitelům)
 - autority jsou přijímány více kvůli jejich sociálnímu statusu jako na základě osobnosti – zastupují celou společnost
- **Zvyky** působí tlakem na naši vůli: cítíme se vázáni
- Pravidla a zvyky se navzájem podpírají: jejich soubory tvoří zákon, kterým se zvyky dokonce vynucují
- nabýváme přesvědčení, že zákony jsou nezbytné jako fyzikální zákony
- **Rozvinutí povinnosti** - nám znemožňuje váhat, umožňuje vnést do života pořádek, upevňuje naše sociální já

Společnost nám tedy vytváří cestu

- jít po ní znamená, že ani nemusíme přemýšlet
- jen automaticky vykonávat povinnost

- Avšak intuice nás na rozdíl od rozumu vede k něčemu jinému...

Otevřená a uzavřená společnost

- podle toho obsahují i podobu morálky a náboženství

Uzavřená morálka

- má sociální původ
- stírá rozdíly mezi individualistickým a sociálním,
- jejím cílem je celá sociální skupina, zájem obce,
- účelem je přežití sociální skupiny – nepřipomíná to sociální hmyz?
- Je založena na nátlaku (útlaku) automaticky plnit povinnost...

Otevřená morálka

- strůjcem je silná osobnost, náboženský vůdce, guru, hrdina, reformátor.
- nejde mu o ochranu jednotlivé skupiny, je všelidská
- lidé za ním nejdou, protože musí, ale chtějí
- Není založena na útlaku - ale na lásce
- prostor pro svobodu a tvořivost (jak následovat)
- Přijímá ji nejprve několik jedinců a ti ji rozšíří
- morálka otevřené duše,
- táhne dopředu,
- je nesena elán vital, tvořivou duchovní energií

Tyto morálky neexistují v čisté podobě - souvisejí s různými formami náboženství

Dva druhy náboženství

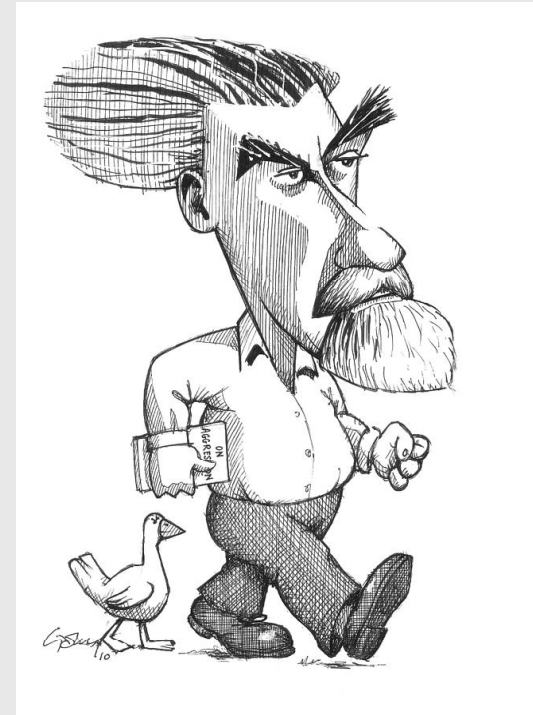
- **Statické** (uzavřená) je spojeno s intelektem, rozumem,
- výsledek lidského působení (vytvoření rituálů a božstev, díky kterým zajistí soudržnost sociální skupiny).

- **Dynamické** – náb. lásky a mysticismu
- přiblížení se k životnímu elánu,
- uchopit nedefinovatelné a nepřístupné
- křesťanské náboženství - záležitost výjimečných lidí, mystiků

- Katolictví - završení židovství, B. se propracovává od panteismu (bůh jako elán).
- Ke katolicismu nepřestoupil kvůli pronásledování židů nacisty...

Konrad Zacharias Lorenz 1903-1989

- Lekár z Viedne
- Zakladateľ etológie
- Po anšluse Rakúska k Nemecku stráca prácu, neskôr povolaný do Armády, lekárom v Bielorusku, vojnový zajatec v Arménsku
- 1973 Nobelova cena za medicínu a fyziológiu v spojení s chovaním zvierat

<https://fineartamerica.com/featured/konrad-lorenz-caricature-gary-brown.html>

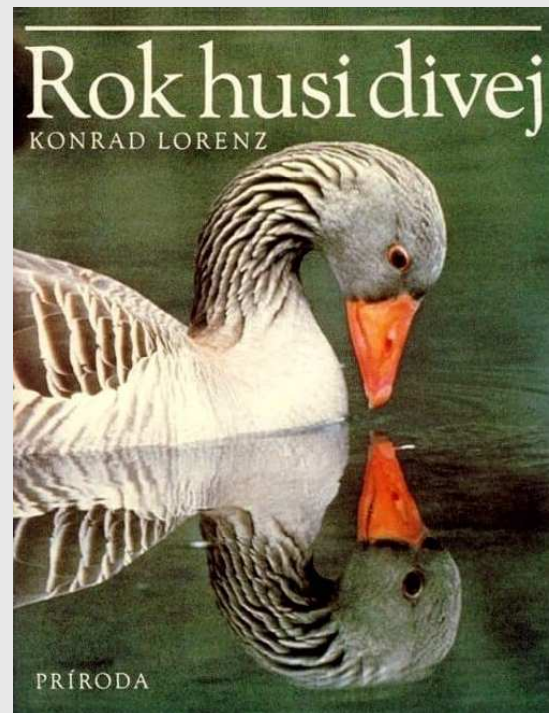
Etolog Lorenz

13. 11. 2024

- Takzvané zlo: o podstatě agrese
- 8 smrtelných hříchů
- Odumírání lidskosti

13. 11. 2024

Kdyby přišel etolog z Marsu...

„...nikdy by nepřišel na myšlenku, že lidské chování je řízeno rozumem nebo dokonce zodpovědnou morálkou.“ (1992, s. 199)

- Člověk – komplikovaný živočich kvalitativně nerozdílný od ostatních živočichů
- Kulturní dějiny – evoluce lidského ducha
- Fylogenetický vývoj probíhá pomaleji než kulturní: kompenzuje morálka
- Adaptace Homo sapiens sapiens na jiné prostředí, než v jakém dnes žijeme...
- Člověk se nesmí slepě poddávat vrozeným sklonem, ale naučit se je ovládat
- Lidská mravnost má nahradit ztracené zábrany – cestou rozumu

„Kdybych musel pokládat člověka za *konečný obraz* Boží, začal bych o Bohu pochybovat.“

„...dlouho hledaný mezičlánek mezi zvířetem a skutečně humánním člověkem *jsme my!*“

Konrad Lorenz: Takzvané zlo. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 194.

Návrat k lidskosti

- ve smyslu **celostního** chápání racionality a emocionality člověka - základní předpoklad řešení současných problémů: (Osm smrtelných hříchů, 1973)
- **Přelidnění Země** – kvůli nadbytku sociálních vztahů – stránění jeden druhého, nelidskost, agrese
- **Pustošení přír. prostředí** – nejen ničení obklopujícího ale také ztráta úcty a respektu vůči kráse majestátu tvorstva, které nás přesahuje
- **Závod se sebou samým** – zrychlování ve všem způsobuje slepotu vůči opravdovým hodnotám, okrádá nás o čas ke skutečné lidské činnosti – zamyšlení se nad sebou samým (hlavně nezůstat sám se sebou?)
- **Ztráta citů** - způsobena změkčilostí (můžeme milovat, vážit si věcí, být šťastni?)
- pokrok ve vědě a farmakologii způsobují neschopnost snášet i ty nejmenší potíže
- proto i neschopnost radosti po namáhavějším výkonu a po překážkách
- dětinské projevy revoltující mládeže podmíněné už i geneticky

◦ Genetický úpadek

- jako u zvířat domestikace - tělesné změny, potlačení určitých pudů (agrese, útěku) a u jiných zase podpora (pud k obživě)
- předčasná pohlavní dospělost a zároveň trvalá mladistvá nezralost - dětinskost, neschopnost rozlišit dobro od zla, netrpělivost, zločinnost,
- Ten, koho si chcete vzít, musí být slušný člověk! (šířit dobré geny)

U buldoků došlo šlechtění tak daleko, že nejsou schopni přirozeného porodu.

Zdroj: Soru Epotok / Shutterstock.com

Kvůli zploštělému čenichu přišlo o svůj čich velké množství plemen, například mopsové.

Zdroj: Khilenko Anastasiia / Shutterstock.com

- **Rozchod s tradicí**
- mladší generace již není schopná porozumět starší generaci
- už vůbec ne se s nimi ztotožnit
- mladší ke starším jakoby s nacionální nenávisť, k cizí etnické skupině
- příčinou poruchy - nedostatečný kontakt dětí s prarodiči již od nejranějšího dětství

- **Rostoucí poddajnost vůči doktrínám**
- nárůst počtu lidí v rámci jedné kulturní skupiny, růst technických možností ovlivňování veřejného mínění – nárůst uniformity;
- sugestivnost doktríny stoupá s počtem přívrženců...geometrickou řadou...
- výzkumy veřejného mínění, reklama, důmyslné zaměření módy – pomáhá velkovýrobcům a aparátníkům na druhé straně opony – získávat moc

- **Nukleární vyzbrojování** – dá se odvrátit nejsnáze, nesouvisí s přirozeností

Spojení etického a estetického

„Estetické a etické cítění jsou zřejmě spolu úzce spojeny [...].

Zdá se, že jak **krása přírody, tak krása okolního kulturního prostředí vytvořeného člověkem jsou nutné k tomu, aby lidé zůstali duševně a duchovně zdraví.**

Totální slepota ducha k čemukoli krásnému, která se všude rapidně rozmáhá, je duševním onemocněním, které je nutno brát vážně, protože ruku v ruce s ním jde necitlivost k tomu, co je eticky zavrženíhodné.“

LORENZ, K.: Osm smrtelných hříchů, Praha: Academia, 2000, s. 24-25.

- člověka deformuje honba za ekonomickými hodnotami, nárůst výroby a spotřeby
- upíná se na materiální věci, stráca vztah k živému
- negativně vplývá na mysl člověka

Sociobiologie

- Založena v 70. r. (Wilson)
- Dle sociologické encyklopedie:
 - „systematické studium biol. báze všech forem soc. chování včetně chování sexuálního a vztahu rodiče – potomci u všech druhů organismů. S. vychází z [etologie](#), [ekologie](#), srovnávací psychologie a z genetiky a všechny tyto disciplíny se snaží v navrhované nové syntéze integrovat“

Zdroj: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sociobiologie>

Sociobiologie

- Edward O. Wilson (1929)
- Entomolog z Harvardovy univerzity
- hlavní roli v lidském chování hrají geny
- vlastnosti jako agresivita aj. lze vysvětlit biologií (spíše než sociálním prostředím)
- Smysl lidské existence (2016 v cz):
- Proč vůbec jako druh existujeme? (smysl)
- Kontroverze pojmu altruismus (vzájemné recipročné chování)
- „**chová-li se jedinec kooperativně a altruisticky, zhoršuje tím své postavení vůči ostatním členům skupiny, zároveň však zvyšuje šance na přežití a vyšší reprodukci své skupiny jako celku.** Zjednodušeně řečeno, individuální výběr straní tomu, čemu říkáme hřích, a skupinový výběr podporuje ctnost. Výsledkem je vnitřní rozpolcenost, která postihuje nás všechny, snad vyjma psychopatů.“ (Wilson: Smysl lidské existence, 2016, s. 150).

<https://www.theguardian.com/science/2012/aug/18/edward-wilson-harvard-biologist-interview>

Jak rozumět chování jedince?

- Podle sociobiologů neplatí sociologické schéma porozumění chování:
- Prostředí → racionálně cílové rozhodování → sociální chování
- Ale spíš: prostředí a geny → neurochemické procesy → sociální chování
- Jde o uplatňování biochemického procesu

Dle: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sociobiologie>

- Nerozhodujeme se vědomě – rozhodují geny v nás
- Jde o jejich přežití
- Chování často vysvětlujeme mylně (altruismus, mateřská láska, apod.)
- Problémy: rodičovská láska (konflikty s potomkem), reprodukční strategie (ovlivňuje nás pohlaví: samec/samice), agresivita a soutěž, teritoriální chování

Př. dezinterpretací: krása těhotenství:

- Plod a matka nejsou jen v symbióze: jde o boj genů o živiny, budoucnost, přežití
- Geny matky „chtějí“ vytvořit potomstvo (odevzdat dál svoji stopu), ale „chtějí“ zachovat tělo matky schopné mít i další potomky: geny plodu „chtějí“ z matky dostat maximum

Altruismus – egoismus?

Jsou lidé zlí?

- „Lidé nejsou v jádru zlí. Jsme dostatečně inteligentní, laskaví, štedří a podnikaví, abychom udělali ze Země ráj pro sebe i pro zbytek biosféry, která nás zrodila. ...
- **Největší problém** dnes představuje fakt , že jsme od přírody **dysfunkční živočišný druh**. **Ruce nám stále svazuje naše paleolitické prokletí** – genetické adaptace, které fungovaly výborně po milióny let v komunitách lovců a sběračů, jsou nám v éře globální spíš na obtíž. Zdá se, že nejsme schopni stabilizovat ekonomický či politický systém společenství početnějšího než vesnice.“
 - Wilson, 2016, s. 148

Klany, náboženské klany, úzká věda

- Velká **většina obyvatel je navíc stále v područí klanových organizovaných náboženství**, v jejichž čele stojí lidé, kteří si osobují nadpřirozené schopnosti jako nástroj konkurenčního boje o poslušnost a zdroje věřících. (tamtéž, 148)
- Obzvlášť velkým zklamáním jsou vědci, kteří by k realističtějšímu pohledu na svět mohli přispět největším dílem. Většinou jsou to **dvorní přísluhovači a intelektuální trpaslíci**, kteří **se neodvážejí vystoupit z úzkých mantinelů své specializace**, kterou vystudovali a za niž jsou placeni. (tamtéž, s. 149)

Homo z paleolitu v mladé civilizaci

- Naše dysfunkce samozřejmě zčásti pramení z toho, že globální civilizace je dosud velmi mladá, a že před sebou máme ještě spoustu práce. Hlavní příčinou je však skutečnost, **že náš mozek není k modernímu způsobu života uzpůsoben**. Svou přirozenost jsme zdělili od svých paleolitických předků. (tamtéž, s. 149)

<https://www.shutterstock.com/cs/video/clip-1039519301-angry-neanderthal-hunter-gatherers-discovering-modern-device-Use> 13. 11. 2024

Zdroje

- Henri Bergson: Filozofické eseje. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1970.
- Hill, Grahame: Moderní psychologie. Portál, 2004.
- Konrad Lorenz: Takzvané zlo. Praha: Mladá fronta, 1992; Osm smrtelných hříchů, Praha: Academia, 2000
- Lenka Bohunická: Psychologická a biologická etika. In Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava, 2008, s. 549-574.
- Edward Wilson: Smysl lidské existence. Dokorán, Praha, 2016.